

KRİSTOF KOLOMB'UN HARİTASINA
DAYANARAK EN ESKİ AMERİKA
HARİTASINI ÇİZEN TÜRK
AMİRALİ PİRİ REİS

SEVİM TEKELİ *

Yeni bir kıtanın, Amerikanın, keşfi, Afrikanın Güneyini dolaşarak Hindistana ulaşma çabaları, 16. yüzyılda Avrupada, deniz coğrafyası alanında büyük gelişmelere neden olmuştu. Osmanlıların da bu çalışmaların dışında kalmamaları doğaldı.

Ayrıca bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu üç kıtaya yayılmış, Kara Deniz, Ak Deniz birer Türk gölü haline gelmiş, donanma Kızıl Deniz ve Hint Okyanusunda başarıdan başarıya koşmaya başlamıştı. Bu da Osmanlıların deniz coğrafyası alanında çalışma yapmalarını zorunlu kılıyordu.

İki Dünya haritası, ve *Kitab-ı Bahriye* adlı kitabıyla, bir Türk Amirali, Piri Reis, deniz coğrafyası alanının yalnız Osmanlılarda değil Dünyada da en önemli temsilcilerinden biri olmuştu.

15. yüzyıl sonlarında Avrupa uluslarının zenginliği deniz ticaretine dayanıyordu. Deniz yollarına egemen, yani başkalarının bilmediği deniz yollarını ve yeni ülkeleri bilenler Avrupanın en zengin ulusu olma olanağına sahipti. Bu nedenle İspanyollar, Yeni Dünyayı keşifleri, başka deyimle Columbus'un ilk seyahatinden itibaren seyyahların yapmış oldukları bütün haritaları Seville Arşivinde saklamaya başlamışlardı. Bunlardan çok azının, o da İspanyolların güvendikleri bazı kaptanlar tarafından kopya edilmelerine izin vermişlerdi. Ünlü seyyahların yaptığı önemli haritaların özellikle Columbus, Cortes, Magellan'nın haritaları ne kopya edilmiş, ne bakır veya tahta üzerine kazılmış, ne de basılmıştı. Elde olanlar gözden kaçanlardı. Bu dönemde pek çok harita ve coğrafya kitabı basılmıştı. Ancak bütün bunlar İspanyol otoriteleri tarafından yanlışlarla dolu olduğu veya gizli bilgileri açıkladıkları gerekçesiyle yakılmışlardı. 16. yüzyılda Amerikanın herhangi bir bölgesini gösteren yanlışsız

* Prof. Dr. Sevim Tekeli, A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü Başkanı.

bir İspanyol haritası için Fransız ve İngilizler 40 külçe altın vereceklerini bildirmişlerdi.¹

Seville arşivindeki bu haritaların yok olması nedeniyle Amerikayı gösteren en eski harita Columbus ile 1492 yılında Amerikaya giden Juan de la Cosa'nın çizmiş olduğu ve 1500 tarihini taşıyan haritadır. Bu haritada Amerika Asyanın Doğu kıyıları olarak gösterilmişti. Bilinen diğer iki harita, İspanyol menşeli olup, Cantino ve Caneiro'nun (1508) haritalarıdır. İlgili çeken biri de Columbus'un oğlu Bartholomew'in krokisidir.²

İlk basılan ise, yeni keşfedilen karaları, gine, Asyanın uzantısı olarak gösteren Contarini'in haritasıdır.³ Amerikayı gösteren ikinci harita Martin Waldseemüller tarafından çizilen ve 1507 yılında basılan büyük ölçekli Dünya haritasıdır. Canerio'nun 1502 de çizdiği haritaya dayanmakla beraber, bunun özelliği ve ilk basılan haritadan farklılığı Amerikanın Asyadan ayrı bir kıta olarak gösterilmiş ve üzerine Amerika adının yazılmış olmasıdır.⁴

Martin Waldseemüller Radolfzell'de doğmuş, Freiberg Üniversitesinde öğrenim görmüş, Saint Dié papazlığına atanmıştı. Burada kosmografya, kartografya ve felsefe üzerinde araştırmalar yapan bir küçük gurup oluşturulmuştu. Dük'ün sekreteri Papaz Walter Ludd yapılan çalışmaları bastırmak amacıyla bir de matbaa kurmuştu.

Waldseemüller çalışmalarına, Basel ve Strasburg kütüphanelerindeki Batlamyüs coğrafyalarının kopyalarını toplamakla başladı. Ancak son yıllarda, İspanyol ve Portekizlilerin bu alandaki çalışmalarının görmemezlikten gelmesi olanaksızdı. Artık Batlamyüs'ü bir tarafa itmiş, Americo Vespucci (1454-1512) ye hayran olmuş *Cosmographiae Introductio* adlı kitabına bağlı olarak çizmiş olduğu Güney Amerika haritasına Vespucci'ye saygısını göstermek amacıyla onun adını vermişti.⁵

Daha sonraları Waldseemüller hata yaptığını anlamış, haritalarından Amerika adını kaldırmıştı ama iş işten çoktan geçmişti. Bu yanlış Mercator'un (1512-1594) haritalarıyla iyice perçinleşti.⁶

¹ Brown, L. A., *The Story of Maps*, Canada 1953, 5. baskı, s. 8.

² Tooley, R. V., *Maps and Map-Makers*, Londra 1952, 2. baskı, s. 110.

³ Tooley, s. 110.

⁴ Tooley, s. 110.

⁵ Brown, s. 157.

⁶ Brown, s. 157.

Yukarda söz konusu edilenlerin en eski Amerika haritaları olduğu bilinirken 1929 yılında, Topkapı Sarayında Halil Ethem Eldem (1861-1938) tarafından bir harita parçası bulunmuş ve Atatürk'e sunulmuştu. Atatürk'ün çok fazla ilgisini çeken bu haritanın, yapılan incelemeler sonucunda büyük Türk Amirali Piri Reis tarafından 1513 yılında çizilen Dünya haritasının bir parçası olduğu ortaya konmuştu.

Piri Reis bu haritasını çizerken yararlandığı kaynaklardan da söz etmiştir. Bunlardan biri, *Kitab-ı Bahriye*'de belirttiğine göre Columbus'un haritasıdır. Bunun Columbus'un 1498 yılında çizmiş ve İspanyaya göndermiş olduğu harita olduğu sanılmaktadır. O zaman çok nadir olmakla beraber, kuşkusuz kopyaları çıkartılmıştı. Ancak bu gün ne kopyası, ne de orijinali mevcuttur. Ondan esinlenerek çizilmiş tek harita Piri'nin bu haritasıdır.

Piri Reis'in hayatı :

Muhiddin Piri, kesin tarihi bilinmemekle beraber 1465-1470 yılları arasında, Türk denizciliğinin önemli merkezlerinden biri olan Geliboluda dünyaya gelmişti. Babası Hacı Mehmed, amcası, o dönemin ünlü kaptanlarından Kemal Reis idi. 11 yaşına geldiğinde, önce korsan olarak işe başlayıp sonradan devlet hizmetine giren Amcası Kemal Reis'le birlikte denize açılmış ve 1487-1493 yılları arasında çeşitli deniz savaşlarına karışmıştı.

Türk denizcilik tarihinde, kendisinden bağımsız olarak söz edilmesi 1499-1502 yılları arasındaki harplerde gösterdiği başarılarından dolayıdır. İşte bu sıralarda, Portekizlilerle yapmış olduğu savaşların birinde Columbus'un haritasını ele geçirmiş olabilir.

1511 yılında, amcasının ölümü üzerine denizlerden ayrılmış, Geliboluya dönmüş, harita çizimiyle uğraşmaya başlamış, daha sonra büyük Türk denizcisi Barbaros'un (1476-1546) hizmetine girmişti.

Mısırın zaptı sırasında (1516-1517) komutasındaki gemilerle en önemli deniz üssü olan İskenderiye'nin ele geçirilişinde büyük başarı göstermiş, bu başarı onun Sultan Selim'le (1517-1520) tanışmasına ve 1513 yılında, Geliboluda tamamladığı Dünya Haritasını sunmasına vesile olmuştu.

Mısır seferinden sonra, Piri Gelibolu'ya dönmüş ve *Kitab-ı Bahriye* üzerinde çalışmaya başlamıştı. Bu sırada Selim ölmüş, Sultan Süleyman (1520) tahta geçmiş ve Piri Türk donanmasında görev almıştı.

Bu sırada Mısırdaki bir kargaşalık çıkmıştı. Bu kargaşayı bastırmak için, Pargalı İbrahim Paşayı Mısır'a götürecekti donanmaya Piri'nin rehberlik etmesi ön görülmüştü. Sefer sırasında fırtına patlak vermiş ve gemiler, bir süre, Rodosa sığınmak zorunda kalmışlardı. Bu olay Piri'nin Paşayla tanışmasına fırsat vermişti. Piri'nin sefer sırasında sık sık bir takım notlara, yani hazırlamakta olduğu *Bahriye*'ye baş vurması Pargalı'nın gözünden kaçmamış ve bu notların kitap haline getirilmesini istemiştir. Nitekim Piri kitabı tamamlanmış ve İbrahim paşa'nın aracılığı ile Sultan Süleymana sunmuştur. *Kitab-ı Bahriye* Hükümdarın beğenisini kazanmıştır. Bunu, bugün elimizde sadece bir parçası bulunan ve Kuzey Amerika haritası diye adlandırılan ikinci Dünya haritası izlemiştir.

O sıralarda Portekizliler Adeni ele geçirmişlerdi. Osmanlı Devleti Piri Reis'e Hint Kaptanlığı görevini vererek Adeni geri almasını istedi. Piri 1548 de Adeni geri almış ve onu Umman Denizi kıyılarındaki fetihleri izlemiştir.

Bu başarıları düşmanlarını kızdırmıştı. Özellikle Basra Beyler beyi Kubât Paşa Piri'nin donanmayı Basrada terkettiği haberini İstanbul'a ulaştırmıştı. Mısır Valisi Dukagin-zâde Mehmed paşa da bu görüşlere katılınca, yaşı 80 nin üzerinde olan Piri Reis 1555 yılında Kahirede idam edilmiştir.

Piri Reis'in 1. Dünya Haritası (1513) :

1929 yılında Topkapı Sarayında bulunan, 90/60 cm. büyüklüğündeki bir parşömen üzerinde çizilmiş, Güney Batı Avrupa, Kuzey Batı Afrika, Güney Doğu ve Orta Amerika kıyılarını gösteren bu harita üzerindeki nottan öğrendiğimize göre, Piri Reis'in 1513 yılında geliboluda çizip, 1517 de de Mısırdaki Sultan Selim'e (1512-1520) sunduğu, büyük çapta hazırlanmış bir Dünya haritasının bir parçasıydı.

Haritada dağlar kabartma, nehirler kalın çizgilerle, taşlık yerler siyah, kumluk, sığ yerler kırmızı noktalarla, denizde görülmeyen taşlık yerler haç işaretiyle belirlenmiş, özellik gösteren bitki, hayvan resimleriyle süslenmiş, bölgelere ilişkin notlar eklenmiştir.

Bu, enlem ve boylam çizgileri olmayan, kıyıları ve adaları kapsayan bölgelerin tanıtılmasını amaçlayan portülandır. Enlem ve boylam çizgileri yerine, biri Kuzeyde diğeri Güneyde iki pusula gülü bulunmaktadır. Her pusula gülünü 32 parçaya bölen doğrular harita

boyunca uzanır, ve mil bölümlerini gösteren iki cetvel de eklenmiştir. Rüzgâr güllerinden çıkan doğrular ve ölçekler limanlar arasındaki uzaklığı ölçmeye yarar.

Genellikle, bu portülanların matematik temelden yoksun olduğu sanılıyordu. Oysa yapılan araştırmalar, Piri Reis'in haritasında Atlantik okyanusu üzerine yerleştirilmiş beş projeksiyon merkezinin olduğunu göstermiştir. Bu haritada kolaylıkla enlem ve boylam çizgileri çizilebilir. Zaten kendisi de *Kitab-ı Bahriye*'de bu haritanın çok özenle çizildiğini söyledikten sonra ne kadar küçük olursa olsun bir haritada hata varsa onun kullanılmaması gerektiğini ve ona güveneni hataya götüreceğini belirtmiştir.

Piri Reis 34 haritadan yararlanmıştı. Bunlardan 20 sinin tarihi belli değildir. 8 i Müslüman coğrafyacıların Caferiye dedikleri haritalardır. 4 ü Portekizlilerin çizdikleri yeni haritalardır. 1 i de Columbus'un haritasıdır. *Kitab-ı Bahriye*'de bu konuya ilişkin olarak şöyle der.⁷

Ol kitabıyla ider iyâd Varup Antilyeyi ider aşikâr
Dahi sonra durmaz açar ol ili Şimdi meşhur eylemiştir ol yolu
Hartısı ta kim geldi bize İş bu zor kim dedim cümle size.⁸

Ayrıca haritadaki notlardan birinden Columbus'un dört seyahatinden üçüne katılmış olan sonradan Kemal Reis'in eline esir düşen bir İspanyolun Columbus'un keşiflerine ilişkin pek çok bilgi verdiğini öğreniyoruz.⁹

Columbus'un haritası kaybolduğundan, bugün elde bulunan tek orijinal belge Piri Reis'in bu haritasıdır.

Harita üzerindeki 5. notta Amerikanın nasıl bulunmuş olduğunu anlatır, ve şöyle der, "Bu fasıl işbu kenarların ve dahi cezair'in nice bulunduğunu beyan eder. İşbu kenarlara Antilya kıyıları derler. Arap tarihinin sekiz yüz doksan altı yılında bulunmuştur. Amma şöyle rivayet ederler kim Cinevizlilerden bir kâfir adına Kolombo derler imiş, bu yerleri ol bulmuştur. Meselâ mezbur Kolombo'nun eline bir kitap girmiş ki Magrip Denizinin nihayeti yani garp (batı) tarafında kenarlar ve cezireler ve türlü türlü madenler ve dahi cevahir dağı vardır deyü bu kitapta bulunur. Mezbûr kitabı tamam mütalaa

⁷ Afetinan, 1983, s. 27-28.

⁸ Afetinan, 1983, s. 22.

⁹ Afetinan, 1983, s. 28.

ederek Cineviz ulularına bu kaziyeleri bir bir şerh edip eydür gelin, bana iki pare gemi verin, varayım, ol yerleri bulayım, der. Bunlar eydürler: Ey epter, Mağrip Deryasının nihayeti payanı ve haddi (mi) bulunur? Buharı zulmetle doludur. derler. Mezbur Kolombo görür ki Cinevizlilerden çare yok, sürer, İspanya Beyine varır, hikâyeti bir bir arzeder. Anlar dahi Cinevizliler gibi cevap verirler. Velhasıl bunlara Kolombo hayli ibram eder. Ahir İspanya iki gemi verip bunun muhkem yarağın görüp eydür: Ey Kolombo, eğer senin dediğin gibi olursa, seni ol diyara kaputan ideyim, deyip mezbur Kolombo'yu Bahr-i Magribe gönderdi. Merhum Gazi Kemalın İspanyalı bir kulu vardı, mezbur kul Kolombo ile üç defa ol diyara vardım, deyu merhum Kemal Reis'e hikayet edüp eydür: Evvel Septe Boğazına vardık, dahi oradan gün batısı lodosun ikisinin ortasına . . . rast dörtbin mil yürüdüktan sonra karşımızda bir ada gördük, amma gittikçe deryanın mevci köpüklenmez olmuş, yani deniz sakin olup düzelmiş ve Şimal yıldızı dahi – bahriler puslalarında gene yıldız derler – o yıldız gide gide dolunmuş görünmez olmuştu, ve dahi eydür ki: bu tertipçe yıldızlar ol diyarda görünmez gayri tertipçe görünür der. Andan evvel karşıda gördükleri adaya demir korlar, ol adanın halkı gelir, bunlara ok vururlar, komazlar ki dışarı haber soralar. Erkeği ve dişisi el okun atarlarmış. Ol okun demreni balık süğüğünden; ve cümlesi üryan yürürlermiş ve hem gayet. . . Görürler kim ol adaya çıkar-mazlar. adanın öte yüzüne geçmişler, bir sandal görürler; bunları görücek sandal kaçıp karaya dökülürler. Bunlar sandalı almağa varırlar, görürler ki içinde adam eti var. Meğer bunlar bu tayfa imiş ki adadan adaya çıkıp adam şikâr edip yerler imiş. Mezbur Kolombo bir ada görüp ana varırlar, görürler kim ol adada ulu yılanlar var. Ol yere çıkmadan hazer edip bir gayri adaya dahi varırlar. Demir korlar, on yedi gün onda yatarlar. Bu adanın halkı görürler ki kendilere bu gemiden ziyar yok, varırlar, balık avlayıp filikasıyla bunlara getirirler. Bunlar da hoş görüp anlara sırça boncuk verirler. Meğer kim sırça boncuk ol diyarda muteber idiyin kitapta bulmuş imiş. Anlar boncuğu görüp dahi ziyade balık getirirler. Bunlar daim anlara sırça boncuk verirler. Bir gün bir avratın kolunda altın görürler, altın alıp boncuk verirler. Bunlar eydür: varın, dahi altın getirin, size dahi ziyade boncuk verelim, derler. Anlar varıp dahi vagfir altın getirirler. Meğer bunların dağlarında altın madeni varmış. Bir gün dahi birinin elinde inci görürler. İnciyi alıp boncuk verirler.

Bunlar görürler ki boncuk verirler dahi vafir inci getirirler. İnci bu adanın kenarında bir iki kulaç yerde bulunmuş ve dahi ol diyardan vafir bakkam ağacı yükleyip mezbur halktan ikisini alıp ol yıl içinde İspanya Beyine getirirler? Ama mezbur Kolombo ol kişilerin dilini bilmeyip işaretle alış veriş ederlermiş. Ve bu seferden sonra İspanya Beyi papaz ve arpa gönderip ekin biçim öğredip kendi tarikine koymuş. Bunların bir veçhile mezhepleri yoğmuş, hayvan gibi üryan yürüyüp anda yaşarlarmış. Şimdi ol diyarlar tamam açılıp meşhur olmuştur. Bu isimler ki mezbur cezairde ve kenarlarda kim vardır, Kolombo konmuştur ki ananda malûm oluna. Ve hem Kolombo ulu müneccim imiş. Mezbur hartıda olan bu kenarlar ve cezireler kim vardır, Kolombo'nun hartısında yazılmıştır.”¹⁰

Piri Amerika kıyılarını çizerken, Columbus'un haritasına sadık kalmış ve onu pek çok noktalardan tekrarlamıştır. Haritada Antil adaları ve Kuba adası Columbus'un iddiasının paralelinde kıt'a olarak gösterilmiştir. Columbus 1494 de Kuba kıyılarında bulunduğu buranın kıt'a olduğuna inanmış ve gemide bulunan Noter Fernand Perez de Luna'ya bunu yazdırmış, bütün tayfalara da imzalatmıştır. 12 Haziran 1494 tarihini taşıyan bu belgede Kubanın kıt'a olduğunu kabul eden ve imzalayan bir tayfanın aksini söylediğinde 10.000 maravides ceza alınacağından başka dilinin de kesileceğini kaydettirmişti”¹¹. Ayrıca Columbus'un Trinitadaki bir buruna “Galera” diye adlandırmış olmasından dolayı Piri bu adaya “Kalera” demiştir. İspanyola adı verilen Haiti de Piri tarafından İspanya adası olarak gösterilmiştir. Haitinin Güney Doğusundaki 12 adaya Undizi Vergine demişti, İspanyolca onze kelimesi yerine Columbus'un ana dili olan İtalyancayı kullanmıştır.

Ayrıca Columbus Güney Amerikayı adalar topluluğu olarak göstermişti. Bundan esinlenen Piri de Trinitat adası karşısında, üzerlerinde birer papağan resmi bulunan pek çok hayali ada çizmiştir.

Güney Amerikayı çizerken yeni Portekiz haritalarından da yararlanmıştır. Bunlar America Vespucci, Pinson, Juan de Solis'in 1508 yılına kadar çizmiş oldukları haritalardır. Ayrıca Güney Amerika kıyılarındaki bazı yer adları, bugünkü adlara çok benzemektedir. Santa Agostini, San Megali, San Francisco, Port Rali, Totel Santo,

¹⁰ Afetinan, 1983, s. 30-31.

¹¹ Afetinan, 1983, s.3 7

Abroklok, Cab Frio, Katenio gibi. Bu bölgedeki başlıca nehirlerin yerleri gösterilmiş, ancak adları yazılmamıştır. Pinzon ve Juan de Solis'in ilgilerini çekmeyen La Plata nehrinin de haritada gösterilmiş olması da dikkate değer bir noktadır. Güney Amerikanın Güneyinin Doğuya doğru uzaması Batlamyüs etkisini göstermektedir. Nitekim *Kitab-ı Bahriye*de Amerikanın Güneyini kara değil deniz olarak göstermiştir.

Harita üzerinde gemi resimleri vardır. Bunlar seyyahların yaptıkları keşifleri göstermek amacıyla çizilmiştir. Örneğin Santiano adası yakınlarındaki gemi resmi yanındaki notta, Naton adlı bir Cenevizlinin bu adayı bulduğu yazılmaktadır. Gine haritanın Kuzeyinde, Santo Brandan efsanesini canlandıran, bir balık üzerinde ateş yakan bir kadın ve bir erkek, bir tekne, daha ilerde içinde üç kişi bulunan büyük bir gemi resmi vardır. Piri bu efsaneyi Portekizlilerden değil, eski Mappa Mundi'lerden aldığına işaret etmektedir.

Haritanın zamanına göre, çok mükemmel tam bir bilimsel zihniyetle çizilmiş olmasının yanında, bugün ne orijinal ne de kopyası bulunmayan Columbus'un haritasından yararlanılarak çizilmiş tek harita olması bakımından da ayrı bir tarihi değer taşımaktadır.

2. Dünya haritası (1528) :

Piri Reis 1528 de yani birinci haritasının yapımından 15 yıl sonra, gine Geliboluda, bir ikinci Dünya haritası çizmiştir. Bugün elimizde, imzasını taşıyan, 68/69 cm.lik bir parçası bulunmaktadır. Bu parçada Atlas Okyanusunun Kuzeyi, Kuzey ve Orta Amerikanın o sıralarda keşfedilmiş kıyıları yer almaktadır.

Harita Kuzeyde Groenland ile başlar. Güneye doğru iki kara parçasından ilkinde Bakala, daha aşağıdakine Terre Neuve adlarını vermiş ve Portekizliler tarafından bulduklarına işaret etmiştir. Onu St. Juan Batisto adını verdiği, ve oldukça doğru olarak çizilmiş Florida yarım adası izler. Daha önceki haritada bu isim Portoricoya verilmişti. Kenardaki kara parçaları 1517 ve 1519 keşfedilen Honduras ve Yukatan yarım adalarıdır.

Küba ve Haiti artık çok doğru bir biçimde çizilmiştir. Küba adasının üzerine Isl di Vana yazılmıştır. Önceki haritasındaki hatalar düzeltilmiştir.

Bunda da enlem ve boylam çizgileri yerine 32 eşit parçaya bölünmüş rüzgâr gülleri vardır. Yandaki 20 ye bölünmüş iki ölçeye

ve açıklamaya göre, bölümler arası 50 mil, noktalar arası 10 mildir. Daha önceki haritada görülmeyen Yengeç Dönencesi çizilmiş ve *günuzadı* adı verilmiştir. Küba adasının üzerinden geçirilmiştir. Bu doğrunun biraz daha kuzeyden geçmesi gerekirdi.

Haritada bugünkü duruma göre az da olsa bir miktar hata görülmektedir. Bu, o zamanki pusulalarda görülen 10°-13° lik durumun dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Bütün Batı kaynaklı haritalarda da bu söz konusudur.

Bu haritada kıyılar birinciye göre çok daha başarılı olarak çizilmiştir, boş bırakılan yerler doldurulmuş, gine de bilinmeyen yerler boş bırakılmıştır. Bu bize Piri'nin bilimsel zihniyete sahip olduğu ve keşifleri, zamanında ve adım adım izlemiş olduğunu göstermektedir. Bu Harita tekniği bakımından bu yüzyılda çizilen haritaların en başarılılarından biridir diyebiliriz.

Kitab-ı Bahriye :

Piri Reis toplamış olduğu notlarını bir araya getirmiş, bunlar elden ele dolaşmış, ancak 1524-5 yılında İbrahim Paşanın aracılığıyla Padişaha sunması söz konusu olunca, yeni baştan gözden geçirmiş, genişletmiş ve bir kitap haline getirmiştir. Yaşadığı dönemdeki coğrafya yapıtlarını incelemiş, sahip olduğu dikkatli gözlem yeteneğiyle, gezdiği her yerin durumunu incelemiş ve kaydetmiştir. Kitabın önsözünde Batıda Portulan denilen, kıyıları, adaları ve limanları gösteren bir denizcilik rehberine gerek duyduğunu, ancak haritaların ne kadar büyük ölçekli yapılırsa yapılsın, buna cevap veremeyeceğini, bütün bilgilerin sıkıştırılamayacağını belirttikten sonra bu kitabı yazmaya karar verdiğini açıklamıştır. *Kitab-ı Bahriye*'nin getirdiği yenilik işte budur.

Piri Reis Ege Denizi ve Ak Deniz kıyılarındaki kent ve memleketleri tanımlayarak resim ve haritalarını yapmış, ve gemicilik yönünden önemli bilgiler vermiştir.

I, II. bölümde Bahriyeyi niçin kaleme aldığını, III, IV, V. bölümlerde fırtına, rüzgâr, yönler ve pusulaya ilişkin bilgi verir. VI, VII. de ise harita ve haritalardaki işaretlerden. VIII de denizlerden, IX. de Portekizlilerin keşiflerinden ve Hint Denzine nasıl gittiklerinden, X. Habeşistan ve Hollandalıların ve Portekizlilerin Ümit burnunu geçerek Kızıl Denize kadar gelmelerinden, XI. Hey'et topu adını verdiği astronomik araçtan, XII Portekizlilerin Hindistana sefer-

lerinden, XIII. XIV. Çin Denizinden, Çinlilerin geleneklerinden, Çincilik san'atından, XV. Hint Denizinden, mevsim rüzgârlarından, XX, XXI, XXIII. Atlas Okyanusundan söz eder. Özellikle Amerika'nın keşfini uzun uzun anlatır.

Bahriyede Ak Denize ilişkin çok ayrıntılı bilgileri vermiştir. Örneğin: "Bu fasıl nefsi-i Venedik şehrini beyan eder: Mezkûr Venedik şehrinin cami etrafı on iki mildir. Ve ol on iki mil yerlere binası urulduğu yer berden ve bahirden (karadan ve denizden) cem olmuş bir deniz kulağıdır. Ol denizin bazı yerleri sığ ve bazı yerleri derindir. Ol sığ olan yerlerin üzerine kazuklar kakup, ol kazukların üzerine mezkûr şehir bina eylemişlerdir, ve bina olduğunda bais işbu olmuştur kim sabıka mezkûr şehir bina olmazdan evvel ol hâli yer iken etraftan bir nice balıkçı kâfirler, mezkûr şehir olduğu yere gelüp dalyanlar kurup şikârın ederlermiş. Bunlar balıktan faydalar görerek her yerden balıkçılar mezkûr yere gelip balık şikârın üstüne olduklarında mezkûr sığ yerlerin üzerine kazıklar kakup, ol kazukların üzerine haneler binaeylemişler. Velhasıl bu üslup üzerine müddet-i medid ile kararı mezkûr kâfirler çoğalıp bir şehir olur. Bunların rey ehilleri böyle tedbir eder kim, çünkü bu bir şehir oldu, imdi buna bir iş gerekir kim ta kıyamete dek anı sebebiyle iş bu şehir şeref bula"¹² der. Kemiklerini İskenderiyeden getirdikleri San Marco adına kilise ve kale yaptıklarını anlatır ve bu kente girecek gemilerin muhakkak klavuz almaları gerektiğini aksi takdirde ziyana uğrayacaklarına işaret eder.

Yapılan araştırmalar sonunda, bu kitapta gerçeğe uymayan bir nokta saptanamamıştır. Deniz coğrafyası tarihi bakımından çok değerli bir kitaptır.

¹² Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, İstanbul 1935, s. 422-423.

BİBLİYOGRAFYA

1. Adıvar, Adnan, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1982.
2. Afet, A., "Bir Türk Amiralisi, XVI. Asrın Büyük Geografisi : Piri Reis," *Belleten*, cilt 1, sayı 2, s. 333, 348.
3. Afetinan, A., *Life and Works of Piri Reis*, Ankara 1983.
4. Afetinan, A., *Piri Reis'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1983.
5. Akçura, Yusuf, *Piri Reis Haritası Hakkında İzahname – Die Karte des Piri Reis – Piri Reis Map – Carte de Piri Reis*, İstanbul 1935.
6. Alpagut, H. ve F. Kurtoğlu, *Mukaddime I-LV. Piri Reis : Kitab-i Bahriye*, İstanbul 1936.
7. Brown, R.V., *Maps and Map-Makers*, Londra 1952, 2. baskı.
8. Durand, D.B., *The Vienna-Klosterneuburg Map Corpus*, Leiden 1952.
9. Kahle, P., *Piri Reis Bahriye, Das türkische Segelhandbuch für das Mittelländische Meer vom Jahre 1521*, Band I. Text, Band II. Übersetzung, Berlin - Leipzig 1926.
10. Kahle, P., *Piri Reis, und seine Bahriye*, (Beiträge zur Historischen Geographie) 1927.
11. Kahle, P., *Die Verschollene Columbus Karte von 1498 in einer Türkischen Weltkarte von 1513*, Berlin-Leipzig 1933.
12. Selen, S., "Piri Reis'in Şimali Amerika Haritası : (Die Nord Amerika-Karte des Piri Reis - 1528)" *Belleten*, cilt 1, sayı 2., s. 515-528.
13. Senemoğlu, Y., *Kitab-i Bahriye*, 2 cilt, 1001 Temel Eser, 1979.
14. Tooley, R.V., *Maps and Map Makers*, London 1952, 2. baskı.